

דבר ה' זו הלכה (שבת קל"ח): הלכה שבועית בנושאים אקטואליים

ברכת שהחיינו בבניית סוכה, אופן בניית הסוכה

א. ברכת שהחיינו על הסוכה

במסכת סוכה נאמר- "העושה סוכה לעצמו אומר ברוך שהחיינו וקיימנו", פשט הדברים הוא שיש לברך שהחיינו בעת בניית הסוכה. אלא שהבית יוסף כתב בשם המרדכי שבזמנינו המנהג הוא שלא לברך בשעת הבנייה אלא בקידוש בליל יום טוב. האחרונים כתבו שלשה טעמים למנהג זה:

1. מאחר והדין הוא שהבונה לאחרים לא מברך, וכיום מצוי שאדם בונה סוכה לחברו, נהגו להניח את הברכה לשעת הקידוש.
2. בקידוש יש יותר קבע.
3. עדיף לברך שהחיינו בזמן קיום המצווה בפועל.

לכן אין לברך שהחיינו בזמן בניית הסוכה, אלא בקידוש בליל יום טוב והברכה חלה גם על החג וגם על מצוות הסוכה¹.

ב. אופן בניית הסוכה ומיקומה

כידוע על מנת שסוכה תהיה כשרה די בשתי דפנות מלאות ועוד דופן ברוחב טפח. אך, מכיון שיש תנאים נוספים להכשר סוכה שכזו, נהגו להקפיד שהסוכה תהיה בעלת שלשה טפחים לכל הפחות. וכתבו המקובלים שטוב לעשות את הסוכה מארבע דפנות שלמות. לכן, גם מי שבונה סוכה 'קלה', בה הכשר הדפנות הוא על ידי סרט (לבוד), ראוי שימתח את הסרט על כל הדפנות, חוץ מהפתח. יש לבנות את הדפנות לפני הנחת הסכך. אסור לבנות את הסוכה במקום בו יש ריח רע, מאחר ובאופן זה אי אפשר לשבת בה והתורה צויתה 'בסוכות תשב' דהיינו שהישיבה בסוכה כמו בדירה. מטעם זה יש לבנות סוכה בה ניתן לאכול ולישון בנוחות².

מקורות והערות

1. בגמ' סוכה (מו א) שנינו "העושה סוכה לעצמו אומר ברוך שהחיינו וקיימנו כו'. נכנס לישב בה אומר אשר קדשנו במצותיו וצונו לישב בסוכה... אמר רב אשי חזינא ליה לרב כהנא דקאמר להו לכולהו אכסא דקדושא".

ובתוס' (שם ד"ה נכנס) מתבאר שאם בירך שהחיינו על עשיית הסוכה בחול שוב א"צ לברך שהחיינו במועד, לפי שהברכה מחמת המועד היא באה-אף אם בירך קודם לכן, וכ"פ הרא"ש (פ"ד סי' ג). אולם בב"י (סי' תרמא) הביא מהמרדכי שהאינדא לא מברכים על עשיית הסוכה לפי שסומכים על מה שאמרו בגמרא דרב כהנא בירך את כל הברכות על כוס הקידוש והטעם שאנו עושים כן הוא מפני שאחד בונה לאחרים ואין ראוי שהם יברכו על עשייתו ושהוא יברך על עשייתו להם שהרי אין בזה שמחה לו, ולכן מברכים כולם בקידוש.

ובשו"ע פסק "העושה סוכה, בין לעצמו בין לאחר, אינו מברך על עשייתה אבל שהחיינו היה ראוי לברך כשעושה אותה לעצמו, אלא שאנו סומכים על זמן שאנו אומרים על הכוס של קידוש". ומצאנו שלשה טעמים למנהג זה.

הראשון כשיטת המרדכי וכפי שכתב בלבוש (סי' תרמא) "וטעמא שנוהגין כן להניח ברכת שהחיינו עד קידוש על הכוס, ואין מברכין אותו בשעת עשייתה, אף על גב דזרזין מקדימין למצות, י"ל לפי שאין חייבים לברך שהחיינו אלא העושה לעצמו ולא העושה לאחרים, ועכשיו נוהגין שאחד עושה לפעמים סוכה לכמה בני אדם, ואין סברא שיברך העושה לאחרים, שהרי אין שייך ברכת הזמן אלא בדבר שהוא שמח בעשייתה, והעושה לאחרים אינו שמח בעשייתה אלא העושה לעצמו, לפיכך כל אחד שהיא שלו כשיכנס בה חייב לברך, כמו הלוּבש בגד חדש אף על פי שהוא לא עשאו, ואין הכל בקיאין בזה, לכך נהגו לסמוך כולם אכסא דקידושא ואפילו העושה לעצמו".

הטעם השני שעדיף לברך בקידוש הביא הט"ז (שם) בשם הרמב"ם, לפי שבקידוש יש יותר קבע.

הטעם השלישי הביאו הא"ר (שם ס"ק ג) וז"ל, "ובכלבו משמע משום דעדיף בשעת קיום המצווה".

[ונראה לומר נפ"מ בין הטעמים באדם שבונה סוכה לעצמו ולא יהיה בה ביו"ט אלא מתארח אצל אחר ושם הרי יאמר שהחיינו בקידוש, ולכן מצד שלא בקיאים נראה שאין חילוק ומשמע שעיקר ההנהגה הייתה לא לברך בשעת העשייה כדי שלא יטעו ויברכו כשעושים לאחרים, אולם אם הדין הוא דבקידוש יש יותר קבע א"נ דעדיף בשעת מצווה, הרי שעיקר ההנהגה הייתה לברך בקידוש ולכן כל שתהיה ברכה בקידוש שפיר דמי לברך בשעת העשייה, אך למעשה המנהג בכל מקרה שלא לברך בשעת עשיית הסוכה].

ובמשנה ברורה (סי' תרמא ס"ק ד) כתב שכשמברך שהחיינו בקידוש הברכה חלה גם על החג וגם על מצוות הסוכה.

2. בספר אלף למגן (מסביב לספר מטה אפרים סי' תרכו) אסף וליקט הרבה דינים והנהגות בבניית הסוכה וכשרותה מתוך ספרי האחרונים- הדברים שכתבנו מבוססים על דבריו שם. ונכתוב מעט מטעמי הדינים כפי שהביאם שם.

כאמור ראוי לבנות את הסוכה בעלת ארבע דפנות- בטעם הדבר כתבו המקובלים "מפני שהוא כנגד ד' רגלי מרכבה, ועוד יש בזה סודות כנודע ליו"ח ובאים בסוד ה'".

ויש בזה טעם נוסף- שהרבה אנשים לא בקיאים בדיני כשרות סוכה בעלת שתי דפנות ושלישית טפח, שלא בכל צורה בה מונחות דפנות אלו הסוכה כשרה. לכן נהגו לעשות סוכות שלמות בעלות ארבע דפנות ולצאת מכל חשש. אם אין אפשרות לעשות ארבע מלאות, עדיף שלש מלאות על פני ארבע שמתוכן שתיים לא יהיו מלאות.

וידוע מה שכתב בספר הקדוש בני יששכר (הביאו באלף למגן שם) שבתבית 'סכה' מרומזים כל אופני כשרותה- אות ס רמז לסוכה מלאה בת ארבע דפנות. אות כ רמז לסוכה בעלת שלש דפנות. אות ה רמז לסוכה בעלת שתי דפנות ודופן שלישיית טפח.

עוד כתב שם (באלף המגן, שם סע' ב) "הסוכה ראוי שתהיה גם למטה דפים מרוצף זכר לעננים. וגם משום כיבוד קרקע שלא יבוא לאשווי גומות בשבת ויום טוב". כמובן שאם מעמידים את הסוכה על דשא, יש להזהר שלא לתלוש בידיים את הדשא.

ועוד כתב (סע' ג) "הסוכה ראוי שתהיה עשויה במובחר המקומות אשר לו. ותהיה עשויה במקום יפה ראוי לדירה. ואסור לעשות במקום מוסרח (דבעינן תשבו כעין תדורו) ולכן אם מגיע לו ריח רע שאין אדם סובלתו אפשר דפסול מהתורה. וגם חוץ מזה עוד נוסף איסור להזכיר השם ודברי תורה כשיגיע אליו ריח רע".

ויש להניח את הסכך רק אחרי שהדפנות עשויות- שעיקר הסוכה הוא הסכך ויש לחשוש באופן אחר לפסול שנקרא 'תעשה ולא מן העשוי'- נאמר בתורה 'חג הסוכות תעשה לך' ודרשו חז"ל- מפסוק זה שאת הסוכה יש לעשות בידיים, ולא שתהיה נעשית מאליה. לדוגמא- אדם שחוטט בגדיש לעשות לו סוכה, הרי היא פסולה מדין תעשה ולא מן העשוי.

ונחלקו האחרונים האם סוכה שעשו בה את הסכך לפני הדפנות כשרה בדיעבד. לדעת הלבוש והט"ז סוכה זו פסולה אף בדיעבד מדין תעשה ולא מן העשוי. מאידך לדעת הב"ח מותרת סוכה זו בדיעבד, ובברכי יוסף כתב שהלכה כב"ח. (עד כאן מספר אלף למגן הנ"ל).

המשנה ברורה (סי' תרלה ס"ק י) כתב "ובדיעבד אם עשה קדם, הב"ח מכשיר, והרבה אחרונים חולקין עליו ודעתם דאף בדיעבד פסול"- מלשונו משמע קצת שדעתו לאסור בדיעבד.

בעניין הכנת הסוכה באופן שניתן לישון בה כתב באלף למגן (שם סע' יא)- "הסוכה ראוי שתהיה עשויה לכל הפחות בעניין שיוכל לישן שם הוא לבדו בסוכה (ואין לחוש משום מזיקין כי שומר מצווה לא ידע דבר רע) ומ"מ אם גם הוא אינו יכול לישן שם יש לסמוך על הפוסקים להכשיר בדיעבד". במקרה שיש כמה אנשים והסוכה קטנה ויש בה מקום רק לאחד כתב שם: "אזי ישן שם זה לילה אחד וזה לילה אחד. ואם חביבה עליהם המצוה תבוא עליהם ברכה אם ישן שם זה מקצת הלילה וזה מקצת הלילה מה שאין כן באכילה יכול כל אחד לאכול לבדו זה אחר זה".